

Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τμήμα ΔΕΟΣ

Θέματα Διεθνούς Οικονομίας

13 Μαΐου 2021

**Δημοσιονομική Εξυγίανση (Λιτότητα)
και Μετανάστευση στην Ελληνική Κρίση**

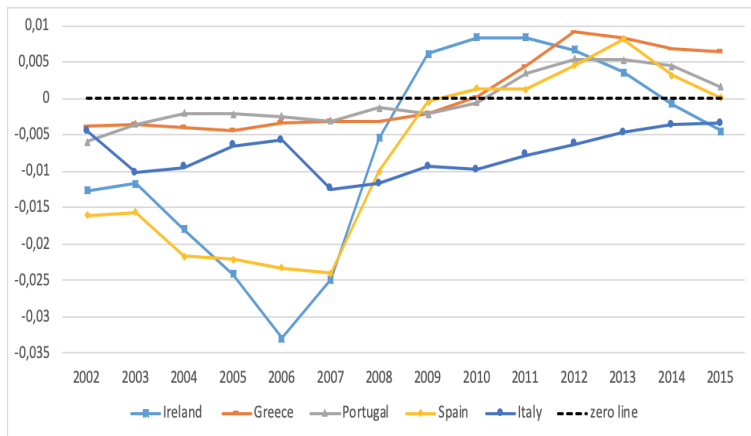
Ευγενία Βέλλα

Μετανάστευση στην προηγούμενη οικονομική κρίση

- Οι αντίξοες συνθήκες της αγοράς εργασίας και η δημοσιονομική λιτότητα κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης οδήγησαν σε καθαρή μετανάστευση από πολλές ευρωπαϊκές χώρες που υπέστησαν βαθιά επιδείνωση της οικονομίας, με την Ελλάδα να είναι η πιο προφανής περίπτωση.

Καθαρές μεταναστευτικές ροές, 2002-2015

Διάγραμμα 1: Λόγος των καθαρών μεταναστευτικών ροών, που ορίζονται ως εκροές μείον εισροές, προς τον ενεργό πληθυσμό

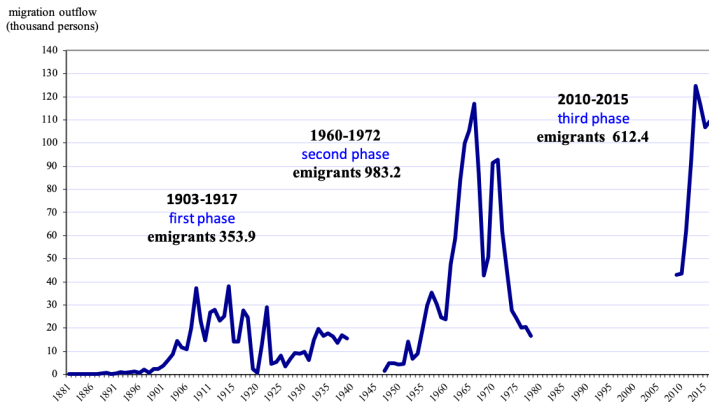
Πηγή: Eurostat

Η περίπτωση της Ελλάδας

- Το ποσοστό ανεργίας έφτασε το **25%** και το ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά **1/4**.
- Στο δημοσιονομικό μέτωπο, η Ελλάδα γνώρισε το μεγαλύτερο πακέτο διάσωσης στην παγκόσμια οικονομική ιστορία, με τα **μέτρα λιτότητας** να αποτελούν προϋπόθεση.
- Κατά την περίοδο 2010-2015, **περίπου μισό εκατομμύριο κάτοικοι της Ελλάδας (7% του ενεργού πληθυσμού) άφησαν τη χώρα** αναζητώντας εργασία, καλύτερες αμοιβές και καλύτερες κοινωνικές και οικονομικές προοπτικές.
- **Οι μισοί από αυτούς απασχολούνταν πριν** μεταναστεύσουν (βλ. Labrianidis, L. and Pratsinakis, M.: 2016, Greece's new emigration at times of crisis, Technical report, Hellenic Observatory, LSE).

Μετανάστευση στην ελληνική ιστορία

Διάγραμμα 2: Φάσεις μετανάστευσης στην ελληνική ιστορία
(όλες οι ηλικιακές ομάδες)

Ερώτημα (Research question)

Ποιος είναι ο ρόλος των μεταναστευτικών εκροών σε μια βαθιά ύφεση όταν εφαρμόζονται πολιτικές δημοσιονομικής λιτότητας;

Μελέτη:

Bandeira, Guilherme, Jordi Caballé, and Eugenia Vella. Emigration and Fiscal Austerity in a Depression. 2020. <https://bit.ly/3bhPVtB>

Ο στόχος της ανάλυσης είναι διττός:

1. Διερευνούν **αν η μαζική έξοδος επιδείνωσε την ελληνική ύφεση.**
2. Εξετάζουν **αν η δημοσιονομική λιτότητα συμβάλλει πιο έντονα στο βάθος της ύφεσης παρουσία των μεταναστευτικών εκροών.**

Μεταναστευτικές εκροές και αντίκτυπος στην απασχόληση

Παρόλο που η κινητικότητα της εργασίας ανάμεσα σε διαφορετικές περιοχές / χώρες ως απάντηση σε διαφορετικές συνθήκες της αγοράς εργασίας ενδέχεται να οδηγήσει σε βελτιώσεις της **συνολικής** απασχόλησης στις 2 περιοχές / χώρες, ο **τοπικός** αντίκτυπος εξαρτάται από διάφορους παράγοντες.

- Πρώτον, οι μεταναστευτικές εκροές ασκούν **ανοδική πίεση στους μισθούς** επηρεάζοντας το οριακό κόστος των επιχειρήσεων.
- Επιπλέον, και στον βαθμό που οι εργαζόμενοι μεταναστεύουν επίσης, οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν **μειωμένη προσφορά εργασίας**.

Μεταναστευτικές εκροές και αντίκτυπος στην απασχόληση

- Δεύτερον, οι μετανάστες παίρνουν μαζί τους όχι μόνο την προσφορά εργασίας τους, αλλά και την αγοραστική τους δύναμη, γεγονός που **ενισχύει τη μείωση της ζήτησης** κατά τη διάρκεια της ύφεσης.
- Αν και αυτός ο αντίκτυπος μπορεί να μετριαστεί εάν οι μετανάστες στείλουν μέρος από τα εισοδήματά τους πίσω στη χώρα προέλευσης, **οι εισροές εμβασμάτων σε ευρωπαϊκές χώρες της Περιφέρειας δεν αυξήθηκαν με τον ίδιο ρυθμό όπως η μετανάστευση.**
- Για παράδειγμα, τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας σχετικά με τα εμβάσματα ως % του ΑΕΠ το 2013 είναι τα εξής: Ιρλανδία: 0,33%, Ελλάδα: 0,34%, Ισπανία: 0,75% και Πορτογαλία: 1,95%.

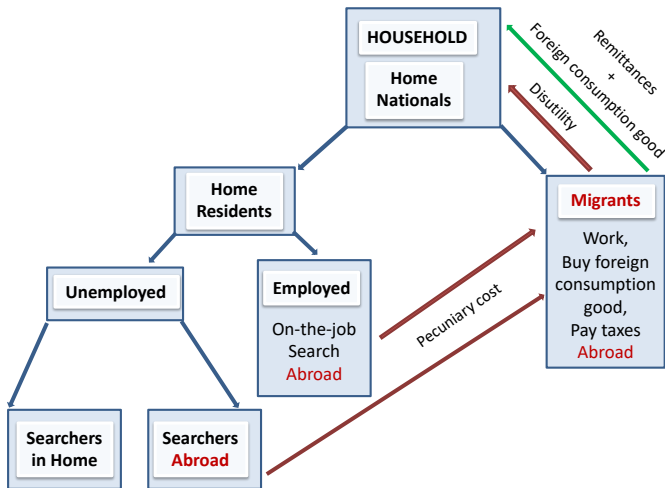
Μεταναστευτικές εκροές ανέργων και εργαζομένων

- Η μετανάστευση ανέργων και εργαζομένων συνεπάγεται **διαφορετικές επιπτώσεις στο δημόσιο ταμείο.**
- Από τη μια πλευρά, Η εκροή των απασχολούμενων που είναι καθαροί πληρωτές οδηγεί σε **μείωση της φορολογικής βάσης εισοδήματος.**
- Από την άλλη πλευρά, Η εκροή ανέργων λειτουργεί ως **δημοσιονομικός σταθεροποιητής**, μετριάζοντας την αύξηση της ανεργίας και των πληρωμών για επιδόματα ανεργίας.
- Επίσης, η μετανάστευση των εργαζομένων μπορεί να μετριάσει την έξοδο των ανέργων με την **απελευθέρωση θέσεων εργασίας.**

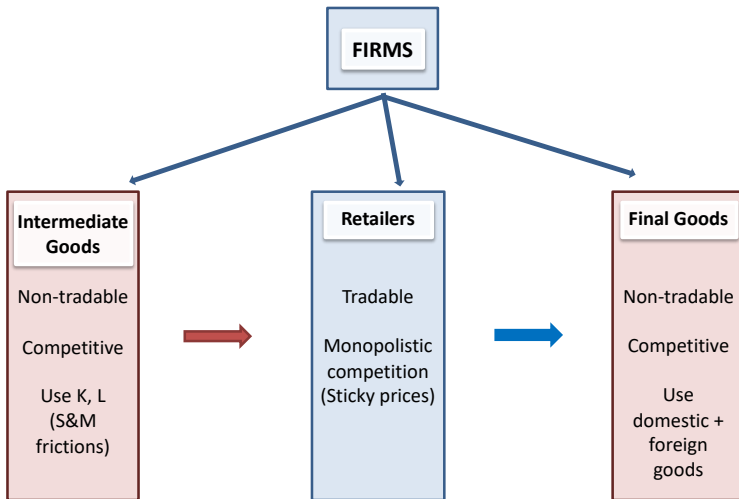
Θεωρητικό υπόδειγμα

- **Δυναμικό Στοχαστικό Υπόδειγμα Γενικής Ισορροπίας Μικρής Ανοιχτής Οικονομίας** με τριβές στην αγορά εργασίας, ενδογενή συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό, και απόφαση μετανάστευσης για ανέργους & εργαζομένους.
- Εκτός από την **προσφορά εργασίας** και την **καταβολή φόρων** στην χώρα υποδοχής, οι μετανάστες **αγοράζουν καταναλωτικά αγαθά** στη χώρα υποδοχής και στέλνουν εμβάσματα στη χώρα προέλευσης.
- **Κόστος μετανάστευσης:** 1) χρηματικό κόστος για τη μετέγκατασταση, 2) κόστος σε όρους χρησιμότητας (disutility) για το νοικοκυριό στη χώρα προέλευσης λόγω π.χ. οικογενειακών δεσμών.

Θεωρητικό υπόδειγμα

Θεωρητικό υπόδειγμα

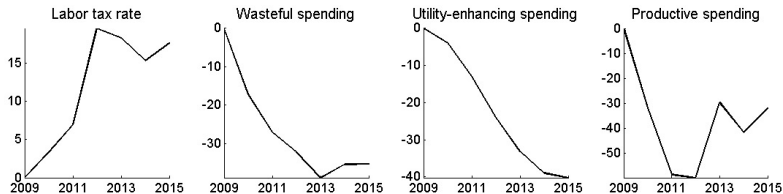

Θεωρητικό υπόδειγμα: Ανατομία της ελληνικής κρίσης

- Προσφέρουν αρχικά μια ανατομία της ελληνικής κρίσης, μελετώντας από κοινού **τον αντίκτυπο του εφαρμοσμένου μίγματος δημοσιονομικής λιτότητας κατά την περίοδο 2010-2015 και την ενίσχυση του αντίκτυπου μέσω του καναλιού μετανάστευσης.**
- Επικεντρώνονται στις **αυξήσεις του φόρου εισοδήματος εργασίας και στις περικοπές (α) στην τελική καταναλωτική δαπάνη της κυβέρνησης (εξαιρουμένης της αποζημίωσης των δημοσίων υπαλλήλων), (β) των δημοσίων επενδύσεων και (γ) των δαπανών για υγεία και εκπαίδευση.**

Θεωρητικό υπόδειγμα: Ανατομία της ελληνικής κρίσης

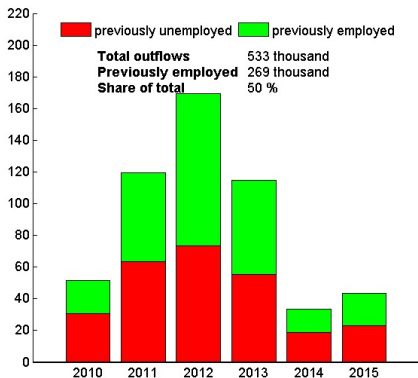
Δημοσιονομικά εργαλεία: ρυθμοί ανάπτυξης (σε) % σε σχέση με το 2009

- **Wasteful spending** = δημόσια καταναλωτική δαπάνη (εξαιρουμένης της αποζημίωσης των δημοσίων υπαλλήλων)
- **Productive spending** = δημόσιες επενδύσεις
- **Utility-enhancing spending** = δημόσιες δαπάνες για υγεία και εκπαίδευση

Θεωρητικό υπόδειγμα: Ανατομία της ελληνικής κρίσης

Αριθμός μεταναστών (χιλιάδες άτομα)
με βάση τις προσομοιώσεις του μακροοικονομικού υποδείγματος

Θεωρητικό υπόδειγμα: Ανατομία της ελληνικής κρίσης

Οι προσομοιώσεις με βάση το μακροοικονομικό μας υπόδειγμα δείχνουν ότι:

1. Το 1/3 της μείωσης του ελληνικού ΑΕΠ & το 10% των μεταναστευτικών εκροών κατά την κρίση της περιόδου 2010-2015 αποδίδεται στη **δημοσιονομική λιτότητα**.
2. Στο σενάριο **χωρίς** μεταναστευτικές εκροές, βρίσκουμε ότι η μείωση του ΑΕΠ θα ήταν μικρότερη κατά περίπου 20%.
3. Η μετανάστευση **ενίσχυσε τη μείωση** της κατανάλωσης, των επενδύσεων, της δημιουργίας θέσεων εργασίας και της απασχόλησης.

Θεωρητικό υπόδειγμα: Αποτελέσματα

Η μελέτη αναδεικνύει την **αμφίδρομη σχέση** μεταξύ της μετανάστευσης και της δημοσιονομικής λιτότητας.

- Από τη μια πλευρά, **οι αυξήσεις της φορολογίας εισοδήματος οδηγούν σε παρατεταμένες μεταναστευτικές εκροές.**
- Από την άλλη πλευρά, λόγω ενδογενούς διαρροής εσόδων (μείωση της φορολογικής βάσης), **οι μεταναστευτικές εκροές οδηγούν σε μεγαλύτερες φορολογικές αυξήσεις & επιμήκυνση του χρόνου επίτευξης ενός δεδομένου στόχου μείωσης του δημόσιου χρέους.**
- Επιπλέον, **τα οφέλη σε όρους μείωσης της ανεργίας είναι προσωρινά**, καθώς αντιστρέφονται με την πάροδο του χρόνου.

Θεωρητικό υπόδειγμα: Επόμενη άσκηση

- Σχεδιάζουμε την επόμενη άσκηση ως εξής.
- Εξετάζουμε μια σταδιακή μείωση του δημοσίου χρέους (% ΑΕΠ).
- Συγκρίνουμε διαφορετικά δημοσιονομικά εργαλεία για την επίτευξη της ίδιας μείωσης (φορολογία & κρατικές δαπάνες).
- Υποθέτουμε ότι το επίπεδο κάθε δημοσιονομικού εργαλείου ορίζεται σε κάθε περίοδο ώστε να επιτευχθεί μείωση του λόγου χρέους προς ΑΕΠ κατά 5% μετά από 10 χρόνια σε μια οικονομία χωρίς μετανάστευση.
- Εισάγοντας, στη συνέχεια, τη δυνατότητα μετανάστευσης, διαπιστώνουμε τα παρακάτω.

Θεωρητικό υπόδειγμα: Αποτελέσματα

1. Αντίκτυπος των πολιτικών δημοσιονομικής λιτότητας στο μέγεθος της μετανάστευσης

- Οι αυξήσεις των φόρων και οι περικοπές δαπανών έχουν πολύ διαφορετικές επιπτώσεις στη μετανάστευση.
- Η αύξηση του φόρου εισοδήματος εργασίας προκαλεί σημαντική και επιμονή μετανάστευση.
- Οι επιπτώσεις από τις περικοπές δαπανών είναι πιο μετριοπαθείς.

Θεωρητικό υπόδειγμα: Αποτελέσματα

Μηχανισμός:

- Στο μακροοικονομικό μοντέλο μας, μετά την περικοπή των δημοσίων δαπανών, **τα νοικοκυριά αναμένουν χαμηλότερους φόρους στο μέλλον** και αυτό όχι μόνο περιορίζει τη μετανάστευση από τη χώρα, αλλά επίσης συμβάλλει στη διατήρηση της συνολικής ζήτησης, και επομένως του ΑΕΠ και των φορολογικών εσόδων.
- Αυτά τα αποτελέσματα ευθυγραμμίζονται με τα ευρήματα στη βιβλιογραφία σχετικά με τις **πιο δυσμενείς επιπτώσεις των φορολογικών αυξήσεων σε σύγκριση με τις περικοπές δαπανών** για τη μείωση του δημοσίου χρέους.

Θεωρητικό υπόδειγμα: Αποτελέσματα

2α. Αντίκτυπος της μετανάστευσης στην επιτυχία της δημοσιονομικής λιτότητας (επίτευξη ενός δεδομένου στόχου μείωσης του χρέους):

Η δυνατότητα μετανάστευσης συνεπάγεται για την επίτευξη δεδομένης μείωσης του χρέους:

- 1. απαιτούμενη φορολογική αύξηση μεγαλύτερη κατά τουλάχιστον 30% (στην κορυφή)**
- 2. αύξηση του απαιτούμενου χρόνου κατά τουλάχιστον 2 χρόνια**

Θεωρητικό υπόδειγμα: Αποτελέσματα

Μηχανισμός:

- Όταν υπάρχει δυνατότητα μετανάστευσης, οι πολιτικές λιτότητας αντιμετωπίζουν μια **πιο ελαστική φορολογική βάση**.
- Έτσι, μπορούν να **οδηγήσουν σε υψηλότερο δημόσιο χρέος**, καθώς μειώνεται η φορολογική βάση.
- Στη συνέχεια, **απαιτείται υψηλότερη φορολογική αύξηση** για την επίτευξη δεδομένης μείωσης του χρέους.
- Με τη σειρά του αυτό **μειώνει περαιτέρω την οικονομική δραστηριότητα και τα φορολογικά έσοδα**.

Θεωρητικό υπόδειγμα: Αποτελέσματα

- Για τις **περικοπές δαπανών**, ένα παρόμοιο αποτέλεσμα προκύπτει όταν υπάρχουν αρκετά ισχυρές **δυσκαμψίες τιμών**.

Θεωρητικό υπόδειγμα: Αποτελέσματα

Μηχανισμός:

- Όταν οι επιχειρήσεις δεν μπορούν να προσαρμόσουν τις τιμές αμέσως, ενδέχεται να αντιδράσουν στην Κεϋνσιανή επίδραση των περικοπών δαπανών στη συνολική ζήτηση (αρνητική επίδραση) προσλαμβάνοντας λιγότερους εργαζομένους.
- Αυτό ενισχύει την αύξηση της ανεργίας και επομένως της μετανάστευσης.
- Με τη σειρά του, η μετανάστευση ενισχύει τη μείωση της συνολικής ζήτησης και των φορολογικών εσόδων και αυξάνει το δημόσιο χρέος προς το ΑΕΠ.
- Κατά συνέπεια, η απαιτούμενη περικοπή δαπανών γίνεται μεγαλύτερη με τη μετανάστευση.

Θεωρητικό υπόδειγμα: Αποτελέσματα

2β. Αντίκτυπος της μετανάστευσης στο κόστος δημοσιονομικής λιτότητας (σε όρους μείωσης του ΑΕΠ & αύξησης της ανεργίας):

- Οι μεταναστευτικές εκροές μπορούν να μετριάσουν το κόστος της δημοσιονομικής λιτότητας σε όρους μείωσης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, μειώνοντας τον πληθυσμό.
- Η μετανάστευση **ανέργων** μπορεί να μετριάσει τις αυξήσεις της ανεργίας. Ωστόσο, τα βραχυπρόθεσμα αυτά αποτελέσματα μπορεί να αντιστραφούν με την πάροδο του χρόνου.

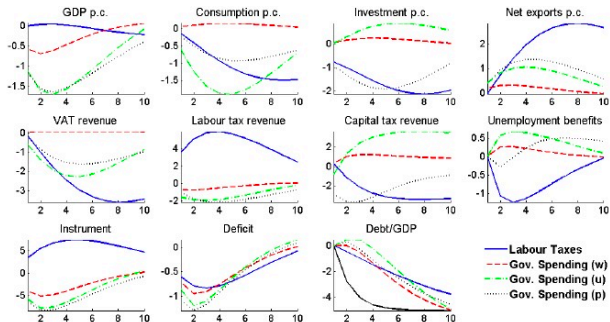
Θεωρητικό υπόδειγμα: Αποτελέσματα

Μηχανισμός:

- Η μετανάστευση στο εξωτερικό προσφέρει μια επιπλέον επιλογή για τους εργαζόμενους και συνεπώς διατηρεί υψηλότερους μισθούς.
- Η μετανάστευση συνεπάγεται μεγαλύτερη απαιτούμενη φορολογική αύξηση για επίτευξη δεδομένης μείωσης του χρέους, ζημιώνοντας τη ζήτηση και την απασχόληση, τα οποία μαζί με τους υψηλότερους μισθούς που διατηρούνται, μπορούν να αντισταθμίσουν τα βραχυπρόθεσμα θετικά αποτελέσματα στην ανεργία από τη μείωση της προσφοράς εργασίας.
- Η μετανάστευση των **εργαζομένων** μειώνει περαιτέρω τα βραχυπρόθεσμα θετικά αποτελέσματα στην ανεργία και ενισχύει τη μελλοντική αύξησης της ανεργίας.

Θεωρητικό υπόδειγμα: Αποτελέσματα

Διάγραμμα 3: Επιπτώσεις δημοσιονομικών εργαλείων λιτότητας όταν υπάρχει μετανάστευση (p.c. = per capita)

Notes: (w), (u), (p) denote wasteful, utility-enhancing, productive, respectively. See also Figure 6.

- **Wasteful spending** = δημόσια καταναλωτική δαπάνη (εξαιρουμένης της αποζημίωσης των δημοσίων υπαλλήλων)
- **Productive spending** = δημόσιες επενδύσεις
- **Utility-enhancing spending** = δημόσιες δαπάνες για υγεία και εκπαίδευση

Συμπεράσματα

- Η μετανάστευση ανέργων και εργαζομένων συνεπάγεται διαφορετικές επιπτώσεις στο δημόσιο ταμείο.
- Αντί να σταθεροποιήσουν τον οικονομικό κύκλο, οι μεταναστευτικές εκροές οδήγησαν σε μια βαθύτερη και παρατεταμένη ύφεση στην Ελλάδα.
- Η σχέση μεταξύ της μετανάστευσης και της δημοσιονομικής λιτότητας είναι αμφίδρομη.
  - Αντίκτυπος των πολιτικών δημοσιονομικής λιτότητας στο μέγεθος της μετανάστευσης.
  - Αντίκτυπος της μετανάστευσης στην επιτυχία της δημοσιονομικής λιτότητας (επίτευξη ενός δεδομένου στόχου μείωσης του χρέους).
  - Αντίκτυπος της μετανάστευσης στο κόστος δημοσιονομικής λιτότητας (σε όρους μείωσης του ΑΕΠ & αύξησης της ανεργίας).